

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องความคาดหวังของผู้ปกครองต่อบทบาทของครูสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนเอกชน อำเภอเมืองเชียงใหม่ ได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

- ความหมายของความคาดหวัง
- ความหมายของบทบาท
- บทบาทของครูสังคมศึกษา
- การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา
- ประวัติและความเป็นมาของการศึกษาเอกชน
- ลักษณะของโรงเรียนเอกชน
- ประเภทและระดับของโรงเรียนเอกชน
- แนวนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาเอกชน
- โรงเรียนเอกชน ในอำเภอเมืองเชียงใหม่

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของความคาดหวัง

มณฑิกา สุจริตกุล (2540, หน้า 13-14) ได้ให้ความหมายของความคาดหวังไว้ว่า ความคาดหวังหมายถึงความคิดเห็นที่บุคคลมุ่งหวัง หรือคาดคะเนต่อบุคคลอื่นให้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนปรารถนาให้เป็นไปในอนาคต ความคาดหวังนี้เป็นสิ่งที่จะช่วยในการตัดสินใจในการกระทำอะไร เพราะบางครั้งคนเราจำเป็นต้องตัดสินใจเพื่อเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในกรณีที่มีความต้องการหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกัน และการที่บุคคลจะมีการตั้งจุดมุ่งหมายหรือความคาดหวังเพื่อให้ไปสู่ความสำเร็จตามที่บุคคลหวังเอาไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะความแตกต่างของแต่ละบุคคลและสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญไม่น้อยที่จะทำให้ความคาดหวังนั้นเป็นจริงขึ้นมา

สมยศ พันธุ์กสิกร (2542, หน้า 6) ได้สรุปความหมายของความคาดหวังว่า คือ การคาดการณ์ล่วงหน้าว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดน่าจะเกิดขึ้น และสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่น่าจะเกิดขึ้น หากสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นตามความคาดหวัง จะทำให้บุคคลที่คาดหวังในสิ่งนั้นมีความพึงพอใจต่อสิ่งนั้น และสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่เกิดขึ้นตามความคาดหวัง จะทำให้บุคคลที่คาดหวังในสิ่งนั้นไม่มีความพึงพอใจต่อสิ่งนั้น

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ความคาดหวัง หมายถึงสิ่งที่คาดคะเนไว้ว่าเป็นความมุ่งหวังที่จะเกิดขึ้นกับบุคคลอื่นในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดในอนาคต

ความหมายของบทบาท

นิตยา เตวา (2538, หน้า 20) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาทหมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามแนวทาง ตามสิทธิและหน้าที่ในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง (ตำแหน่ง) ของสังคมที่อาศัยอยู่ รวมทั้งการปฏิบัติตามความคาดหวังของผู้อื่นและความคาดหวังของตนเอง เช่น ครูต้องหมั่นค้นคว้าหาความรู้เสมอ และอบรมสั่งสอนนักเรียน เป็นต้น

ถิตดาวลัย เกษมพิทักษ์พงศ์ (2539, หน้า 22) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ดังนี้ บทบาท หมายถึง การแสดงพฤติกรรมตามตำแหน่ง และสถานภาพตามที่องค์กรเป็นผู้กำหนด หากบทบาทนั้นสอดคล้องกับความสนใจ ความต้องการ และประสบการณ์จะเกิดการยอมรับ บทบาทและปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมคาดหวัง หรือปฏิบัติตามการรับรู้และความคาดหวังของตนเอง

ณรงค์ เส็งประชา (2541, หน้า 136) ได้กล่าวถึงบทบาทว่า เป็นพฤติกรรมที่สังคม กำหนดและคาดหมายโดยบุคคลกระทำตามหน้าที่ บทบาทจึงเป็นหน้าที่ที่เราต้องกระทำ

สมยศ พันธุ์กสิกร (2542, หน้า 7) ได้สรุปความหมายของบทบาทว่า บทบาท คือ การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งและสถานภาพของบุคคลในสังคมนั้น ๆ

จากการศึกษาถึงความหมายของบทบาทพอสรุปได้ว่า บทบาทหมายถึงการประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่ทำตามหน้าที่หรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคมหรือที่ได้ปฏิบัติตามความเป็นจริง

บทบาทของครูสังคมศึกษา

สมโภชน์ เขียวนิล (2530, หน้า 22-24) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูสังคมศึกษาไว้ว่า บทบาทของครูในสังคมไทยตั้งแต่สมัยโบราณถือว่าครูมีบทบาทเป็นผู้มีความรู้ เป็นผู้สั่งสอนและมีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์จนหมดสิ้น ศิษย์เลียนแบบไปเมื่อจบจากครูก็ไปแสวงหาความรู้จากคนอื่นต่อไป วัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมที่มีความรักและกตัญญูต่อครู ความเคารพแก่ครู ถือว่าครูเป็นปูชนียบุคคลของศิษย์ ซึ่งความเคารพนี้เป็นผลให้คนมองครูในแง่บุคคลที่ไม่มีพินิจ ไม่มีภัย เป็นที่เคารพนับถือ ฉะนั้นการวางตัวของครูจึงเป็นไปเหมือนนักพรต เพื่อให้เหมาะสมกับความเคารพนับถือจากศิษย์ทั่วไป

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกือบทุกด้าน ทำให้ผู้คนบางกลุ่มปรับตัวไม่ทันต่อสภาพการเปลี่ยนแปลง จึงเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิต และส่งผลกระทบต่อสังคมไทยปัจจุบัน เรียกว่า สังคมเกิดอาการวิกฤต อนึ่งการศึกษาและวัฒนธรรมก็มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว วิทยาการทางการศึกษาเกิดขึ้นมากมาย ด้านวัฒนธรรมจากตะวันตก หลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการสับสนใจ การเลือกสิ่งที่ดีมีคุณค่า ทัศนคติของคนปัจจุบันก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย

เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ ครูซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงในการปฏิบัติการทางการศึกษาที่สำคัญยิ่งคือเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ วิทยาการ วัฒนธรรม และความรู้สึกรีกคิดทางสังคมให้แก่เยาวชน และเป็นผู้นำของชุมชนด้วย ย่อมจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนให้เหมาะสมกับสังคมไทยในปัจจุบันดังนี้

1. มีบทบาทในการประพฤติดี อยู่ในศีลธรรม เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ศิษย์
2. มีหน้าที่แก้ความเข้าใจผิดของเด็กที่เห็นผิดเป็นชอบ ชี้ให้เห็นว่า การกระทำความดี ช่วยให้เกิดความสุขใจ
3. มีบทบาทในการอบรมศีลธรรมและยกระดับของศีลธรรมให้สูงขึ้น เพราะจริยธรรมมีคุณค่าทางด้านสังคมไทยมาก ครูจะต้องเน้นให้เด็กเห็นดีเห็นชอบ เพื่อให้เด็กเห็นว่าศีลธรรมเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองและสังคมอย่างไร เพราะผู้ที่มีจิตใจสูงย่อมจะช่วยให้เกิดความสันติสุขในสังคม
4. มีบทบาทช่วยให้คนไทยมีความสามัคคี อดทน ร่วมมือกันรักษาเอกราชของชาติไว้
5. มีบทบาทให้เด็กรักษาเอกลักษณ์ของคนไทยไว้ เช่น นับถือในความเป็นชาติเดียวกัน ยึดมั่นในองค์พระมหากษัตริย์ เน้นในสิ่งที่ต้องรักษาร่วมกัน เพื่อความสำนึกที่เป็นคนไทยร่วมกัน

6. มีบทบาทเข้าใจสถานการณ์ของประเทศชาติ และของโลก ต้องกล้าที่จะกำจัดความไม่ชอบธรรมอันมีขึ้นในวงการศึกษาให้หมดไป และสามารถที่จะแนะแนวทางและเป็นที่ปรึกษาที่ฉลาดให้แก่เด็กได้

7. มีบทบาทสร้างสรรค์สิ่งที่ถูกต้องดีงามขึ้น ในสังคมไทย

8. มีบทบาททางการเมือง มีความรู้ลัทธิการเมืองต่าง ๆ และเข้าใจแจ่มแจ้งถึงลัทธิการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ประเทศไทยยึดถือเป็นแนวทางในการปกครอง เพื่อที่จะแนะแนวทางให้แก่เด็กและชุมชน ได้อย่างถูกต้อง

9. มีบทบาทชี้แนะให้เยาวชนหันต่อสถานการณ์ต่าง ๆ และใช้วิธีแก้ปัญหาอย่างฉลาดไม่ก่อให้เกิดการกระทบกระทั่งต่อความสงบสุขของประชาชนส่วนใหญ่

10. เข้าใจเป้าหมายของการศึกษาของชาติว่าต้องการพลเมืองชนิดใด ลักษณะใดและมีบทบาทในการสอนและแนะแนวเพื่อให้เยาวชนเป็นไปตามที่ประเทศชาติปรารถนา

11. เข้าใจแนวความคิดที่เคลื่อนไหว เกี่ยวกับการศึกษาของประเทศไทย และพยายามปฏิบัติให้ได้ผล เช่น นโยบายให้การศึกษาแก่มวลชนที่ไม่มีโอกาสศึกษาในโรงเรียน เพื่อให้ได้มีโอกาสศึกษาเท่าเทียมกันในสังคมไทย หรือต้องเข้าใจการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จว่า คือ การศึกษาแบบมุ่งสอนให้เกิดประโยชน์หลายอย่าง เพื่อนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน และรู้วิธีแก้ปัญหาในการทำมาหากิน ฯลฯ นโยบายเกี่ยวกับการศึกษานี้ ครูสังคมศึกษาจำเป็นต้องติดตามศึกษาให้ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อนำความรู้ไปสู่เด็กและชุมชนเจริญพัฒนายิ่งขึ้น

พินิจ สิ้นสุวรรณ (2531, หน้า 10, 16) และ วีระวัฒน์ พูลทวี (2538, หน้า 19) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูสังคมศึกษาในลักษณะเดียวกันไว้ดังนี้

1. บทบาทในการให้การศึกษาแก่บุคคลในสังคม
2. บทบาทของครูสอนสังคมศึกษาในการรักษาเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศ หรือสังคม
3. บทบาทของครูสอนสังคมศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาบุคคลให้เป็นพลเมืองดี
4. บทบาทของครูสอนสังคมศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรม
5. บทบาทของครูสอนสังคมศึกษาในการเป็นผู้นำของสังคม
6. บทบาทของครูสอนสังคมศึกษาจะต้องมีบทบาทในการศึกษาวิจัยและวิเคราะห์สังคม
7. ครูสอนสังคมศึกษามีบทบาทในการปฏิรูปสังคม

8. ครูสอนสังคมศึกษามีบทบาทในการพัฒนาการจัดการศึกษาต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

9. บทบาทที่เป็นบุคคลร่วมสมัยของสังคมในปัจจุบัน ให้เป็นผู้ที่ติดตามความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงของสังคม พร้อมทั้งรู้จักปรับตนเองให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้ต้องเป็นผู้รู้จักพินิจ วิเคราะห์ สภาพสังคมปัจจุบันเมื่อนำเข้าสู่ห้องเรียนในสภาพที่สอดคล้องกับปัจจุบันและคาดคะเนสังคมในอนาคตให้นักเรียนได้ด้วย

10. บทบาทที่ช่วยส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามวิถีทางประชาธิปไตยโดยประพฤติตนเป็นตัวอย่าง

จากการศึกษาถึงบทบาทของครูสังคมศึกษา พอสรุปได้ว่า ครูสังคมศึกษามีบทบาททั้ง ในด้านการสอนและด้านอื่น ๆ เช่น การเป็นผู้นำสังคม การศึกษาวิจัยและวิเคราะห์สังคม การรักษาเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศหรือสังคม การปฏิรูปสังคม เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษานั้น นักการศึกษาได้นำเสนอไว้ดังนี้ นวลจิตต์ เขวกีรติพงษ์ (2538, หน้า 66) สรุปถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้เป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

1. รูปแบบการสอนแบบเอกัตภาพ มีลักษณะที่สำคัญคือ

1.1 เน้นการตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลในเรื่องความสนใจและความสามารถ

1.2 ผู้เรียนแต่ละคนมีโปรแกรมการเรียนรู้เป็นของตนเอง

1.3 ผู้เรียนจะต้องได้รับผลการเรียนของตนเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ ตามลำดับขั้นตอนเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจในการเรียนครั้งต่อไป

1.4 มีขั้นตอนที่สำคัญคือ ผู้สอนต้องมีการวินิจฉัยผู้เรียน จะต้องมีการกำหนดโปรแกรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล และมีการให้ข้อมูลย้อนกลับตามขั้นตอนเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ

2. รูปแบบการจัดการสอนแบบหน่วย มีลักษณะที่สำคัญคือ

2.1 เป็นการรวบรวมบูรณาการ เนื้อหาต่างๆ เข้ามาเป็นวิชาเดียวกันอย่างสัมพันธ์กัน แล้วหาวิธีสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหา มาใช้กับการสอนแต่ละหน่วยเป็นการลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาให้ลดน้อยลง การบูรณาการนั้นจะต้องกระทำทั้งเนื้อหาและกระบวนการ

- 2.2 ตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการของผู้เรียนและสังคม
- 2.3 มีกระบวนการที่เน้นเรื่องการคิดแก้ปัญหา และเน้นหลักจิตวิทยาในการจูงใจและปฏิสัมพันธ์
3. รูปแบบการจัดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ มีลักษณะที่สำคัญคือ
- 3.1 เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ประกอบด้วยศูนย์ย่อย ๆ เพื่อให้โอกาสผู้เรียนทุกคนได้เข้าร่วมในกิจกรรม เนื้อหาครบถ้วน
- 3.2 ผู้เรียนทำกิจกรรมตามที่กำหนด โดยใช้สื่อประสมที่จัดไว้เป็นรูปของชุดการเรียนรู้
- 3.3 ผู้เรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้ครบทุกศูนย์ย่อย เพื่อให้ได้เนื้อหาครบตามที่กำหนด
4. รูปแบบการจัดการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ มีลักษณะที่สำคัญคือ
- 4.1 เน้นพฤติกรรมตัวผู้เรียนและกลุ่ม ให้เรียนจากกันและกัน ให้เกิดการค้นพบความรู้ได้เอง
- 4.2 สอนเนื้อหาโดยการวิเคราะห์ของกลุ่ม
5. รูปแบบการจัดการสอนแบบโครงการ มีลักษณะที่สำคัญคือ
- 5.1 สอน โดยใช้ปัญหาความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน
- 5.2 ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดโครงการที่ชัดเจน
- 5.3 ผู้เรียนปฏิบัติตามโครงการ โดยเน้นกระบวนการควบคู่ไปกับผลงาน
- 5.4 มีครูเป็นผู้ทำหน้าที่แนะแนวทางและให้คำปรึกษา
- 5.5 ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญคือ การอภิปรายเรื่อง กำหนดหัวข้อโครงการ เขียนโครงการ ลงมือปฏิบัติ โดยมีการประเมินผลเป็นระยะเพื่อการปรับปรุง และการประเมินโครงการ
6. รูปแบบการจัดการสอนแบบจุลภาค มีลักษณะที่สำคัญคือ
- 6.1 เป็นการสอนที่จัดเพื่อให้ผู้เรียน ได้ฝึกทักษะสำคัญที่ต้องใช้ในการสอน โดยผู้เรียน ฝึกการสอนทีละทักษะ โดยจัดให้ผู้เรียน ได้ฝึกในสถานการณ์จริงที่ย่นย่อทั้งเวลา ขนาดของชั้นเรียนและเนื้อหา
- 6.2 มีการให้ข้อมูลย้อนกลับในทันที
7. รูปแบบการจัดการสอนเป็นคณะ มีลักษณะที่สำคัญคือ
- 7.1 เป็นการสอนที่ต้องการให้ผู้เรียน ได้เห็นแบบอย่างหรือได้รับประโยชน์สูงสุด จากครูผู้มีความสามารถแตกต่างกันมากกว่า 1 คน

7.2 มีครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป รับผิดชอบร่วมกันในการวางแผน และการดำเนินการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล

7.3 คณะครูจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนทุกครั้ง

8. รูปแบบการจัดการสอนสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน และระดับประถม มีลักษณะที่สำคัญคือ ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการเล่น รูปแบบของการสอนในกลุ่มนี้ได้แก่

8.1 การจัดการเรียนการสอนแบบเรียนปนเล่น (Play Way)

8.2 การจัดการเรียนการสอนแบบ Montessori ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มวิธีสอน

3 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลุ่มวิธีสอนที่มีผู้สอนเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบสาธิต และวิธีสอนแบบทบทวน

2. กลุ่มวิธีสอนที่มีผู้เรียนหรือกิจกรรมเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ กลุ่มวิธีสอนให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ กลุ่มวิธีสอนให้ผู้เรียนฝึกกระบวนการคิด กลุ่มวิธีสอนให้ผู้เรียนฝึกกระบวนการแก้ปัญหา กลุ่มวิธีสอนให้ผู้เรียนเล่นและแสดง กลุ่มวิธีสอนให้ผู้เรียนทำกิจกรรมนอกห้องเรียน

3. กลุ่มวิธีสอนที่มีสื่อเป็นศูนย์กลาง ได้แก่วิธีสอนแบบชมและฟังสื่อ วิธีสอนโดยการใช้ใบช่วยสอน และวิธีสอนโดยการใช้บทเรียนสำเร็จรูป

นอกจากนี้ ระบุพิพรรณ เอกสุภาพันธ์ (2539, หน้า 58) ได้กล่าวถึงแนวการจัดการจัดการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษาไว้ว่า องค์ประกอบของการเรียนการสอนที่สำคัญ นอกจากตัวครูผู้สอนและนักเรียนแล้ว ก็มีกระบวนการจัดการจัดการเรียนการสอน เพราะเป็นส่วนที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนได้ กระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้นมีหลายรูปแบบด้วยกัน แต่ละรูปแบบจะมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นครูควรเลือกให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือใช้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในแต่ละบทเรียน และควรคำนึงถึงการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่มีคุณสมบัติ 3 ด้าน คือ คุณสมบัติด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ค่านิยม และคุณภาพ อันเป็นจุดประสงค์และเป้าหมายของการเรียนการสอนสังคมศึกษา

การแบ่งรูปแบบการสอนในวิชาสังคมศึกษา

1. แบ่งโดยยึดการเน้นประโยชน์ที่นักเรียนจะได้รับ ได้แก่ การสอนที่เน้นข้อมูลและเนื้อหาสาระ เป็นการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางแต่นักเรียนมีส่วนร่วมด้วย และการสอนที่เน้นการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน

2. แบ่งโดยยึดจำนวนผู้เรียนหรือการจัดกลุ่มผู้เรียนเป็นเกณฑ์ ได้แก่ การสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นกลุ่มใหญ่ การสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย และการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นรายบุคคล

ในการจัดรูปแบบการเรียนการสอนแต่ละรูปแบบนั้น มีเทคนิคในการจัดหลายวิธี โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา การเน้นทักษะกระบวนการเพื่อพัฒนาทักษะในวิชาสังคมศึกษา ซึ่งแบ่งไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. ทักษะทางวิชาการ (Academic Skills) บางแห่งเรียกว่า ทักษะการทำงานและการเรียนรู้ ประกอบด้วยทักษะการอ่าน การสังเกต การเขียน การพูด การฟัง การรวบรวมข้อมูลเค้าโครงเรื่องที่ศึกษา การอ่านและตีความ วัสดุ กราฟฟิค และแผนที่ การใช้วัสดุ การอ้างอิงและแหล่งความรู้ประเภทต่างๆ การจดบันทึก

นักเรียนหรือผู้ที่มีทักษะกระบวนการจะมีลักษณะดังนี้

1. รู้และใช้แหล่งความรู้หรือข้อมูลเป็น
2. ทำรายงานได้ดี เพราะเค้าโครงเรื่องเป็นไปตามลำดับมีความต่อเนื่องรายงานหรือพูดเป็นที่เข้าใจของผู้ฟัง
3. อ่านวัสดุสื่อสารทางสังคมศึกษาอย่างมีจุดประสงค์ เช่น เพื่อหาแนวคิดหลักสำคัญ เพื่อหาข้อมูลเฉพาะ เพื่อคาดคะเน เพื่อค้นหาข้อคิดของผู้เขียน เพื่อเปรียบเทียบหรือหาข้อแตกต่าง
4. ใช้แผนที่ ลูกโลก แผนภูมิ รูปภาพ อุปกรณ์ต่างๆ เป็นและถูกต้อง รวมทั้งตีความและหาข้อมูลหรือเพื่อนำเสนอข้อมูล
5. เรียบเรียงข้อมูลเป็น โครงสร้างที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ได้ในรูปต่างๆ เช่น เป็นโครงเรื่องแผนภูมิ แยกประเภทข้อมูล จัดรวบรวมแนวคิด เหตุการณ์หรือข้อเท็จจริง ตามลำดับ จดบันทึก และเตรียมข้อสรุปได้
6. ศึกษาหรือสืบค้นหาคำตอบในปัญหาที่สนใจด้วยตนเอง

2. ทักษะทางปัญญา (Intellectual Skills) เป็นทักษะทางสมอง ที่ใช้เหตุผลในการปฏิบัติเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือเกิดการเรียนรู้ ซึ่งทักษะกระบวนการที่ต้องทำต่อเนื่องกันเป็นระบบ ทักษะทางปัญญาได้แก่

2.1 ทักษะการสืบสอบ (Inquiry Skills) ในเชิงสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย การอ่าน การฟัง การพูด การสร้างมโนทัศน์ การสังเกต การรวบรวม จัดข้อมูล การศึกษาและเข้าใจมโนทัศน์ของเวลาและสถานที่ การสังเกต การแปลความหมายกราฟ แผนภูมิ การสรุป

2.2 ทักษะการสืบสอบค่านิยม (Value Inquiry) ประกอบด้วย การสังเกต การวิเคราะห์ ประเด็นความคิด การแยกข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น การตรวจสอบข้อคิด การอ่านอย่างวิพากษ์วิจารณ์ การพิจารณาและปกป้องจุดยืนหรือข้อสรุปของตน

2.3 ทักษะการตัดสินใจ (Decision-Making Skills) ประกอบด้วย การกำหนดข้อสรุปทั่วไป และประเมินความถูกต้องของข้อสรุป กำหนดข้อเลือกของแนวทางปฏิบัติ การใช้ข้อสรุปเพื่อคาดคะเนหรือพยากรณ์ผลของข้อเลือกหรือแนวทางปฏิบัติ ค่านิยมสัมพันธ์กับแนวทางปฏิบัติที่เลือก ให้เหตุผลประกอบหรือสนับสนุนแนวทางปฏิบัติที่ได้เลือก

2.4 ทักษะการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดี (Citizen Action Skills) ประกอบด้วย การทำงานร่วมกับผู้อื่นในกลุ่มการสื่อสาร โดยการพูดและเขียน การโน้มน้าว การประนีประนอม และการต่อรอง การสร้างความร่วมมือกับผู้อื่นทั้งรายบุคคลและกลุ่ม การติดต่อประสานสัมพันธ์ ให้ประชาชนกลุ่มใหญ่เกิดความหวัง โยผูกพันทางสังคม

นักเรียนหรือผู้ที่มีทักษะทางปัญญาและใช้ทักษะทางนี้เป็น จะมีลักษณะเป็นผู้มีความสามารถ ดังนี้

1. นิยามและกำหนดปัญหาที่เผชิญได้
2. ตั้งสมมติฐานหรือคำตอบชั่วคราวเพื่อทดสอบได้
3. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล
4. แยกข้อเท็จจริงและความคิดเห็นออกจากกัน รู้วิธีแยกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องมองเห็นอคติในวัสดุสารการอ่านที่โน้มน้าวใจและโฆษณาชวนเชื่อ
5. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลได้
6. เปรียบเทียบและแยกข้อคิดเห็นที่แตกต่างกันได้
7. เห็นความสำคัญและเข้าใจองค์ประกอบด้านค่านิยม

3. ทักษะทางสังคม (Social Skills) หมายถึงความสามารถของบุคคลที่จะทำงานและดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ บางคนเรียกว่า ทักษะทางมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Skills)

ทักษะทางสังคม ได้แก่

3.1 ทักษะการทำงานร่วมกันในกลุ่มหรือทักษะกระบวนการกลุ่ม (Group Process Skills) ประกอบด้วยความร่วมมือและแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายของกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ การทำงานส่วนที่ได้รับความหมายอย่างรับผิดชอบ ความสามารถในการเป็นผู้ทำและผู้ตามที่ดี การสื่อสารกับสมาชิกในกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ การเคารพสิทธิและความคิดเห็นของผู้อื่น

3.2 ทักษะการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม (Social Living Skills) เป็นความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีมนุษยสัมพันธ์อันดี และมีน้ำใจ การเคารพระเบียบ กติกา วัฒนธรรมประเพณีของสังคม การเป็นผู้มีมารยาทที่ดี รู้จักปฏิบัติตนเหมาะสม การมีความโอบอ้อมอารีและเอื้อเฟื้อ การมีจิตสำนึกทางสังคม เป็นต้น

นักเรียนหรือผู้ที่มีทักษะทางสังคม จะมีลักษณะและความสามารถดังนี้

1. ฟังผู้อื่นอย่างสนใจและชื่นชม
2. เป็นผู้ร่วมสนทนาที่ดีและมีมารยาท
3. ร่วมงานอย่างดี และรับผิดชอบในคณะกรรมการหรือกลุ่ม
4. ปฏิบัติตนตามมารยาทในวัฒนธรรมของตนและสากลอย่างมีประสิทธิภาพ

(มีมารยาทตามมาตรฐานของสังคม)

5. แสดงความชื่นชมต่อผู้อื่น ได้อย่างเหมาะสม
6. อภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์
7. แสดงความเป็นมิตร มีเมตตา สนใจ จริงใจ
8. เป็นผู้นำและผู้ตามในฐานะสมาชิกของกลุ่ม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
9. ร่วมสร้างความผูกพันทางสังคมแก่สาธารณชน
10. เข้าใจและเคารพในสิทธิของผู้อื่น
11. มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ฯลฯ

วีระวัฒน์ พูลทวิ (2538, หน้า 98) จำแนกรูปแบบวิธีสอนในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาออกเป็น 3 แบบ พอสรุปได้คือ

1. วิธีสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher - Centered Method) หมายถึงครูเป็นผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ เป็นผู้วางแผนการสอน ควบคุมเนื้อหา วัตถุประสงค์ และดำเนินการทุก ๆ วิธี เพื่อต้องการให้เด็กมีความรู้ ส่วนใหญ่ครูจะใช้วิธีบรรยาย ให้เด็กจดเนื้อหาสั้น ๆ ที่สำคัญ (Note Taking) และกำหนดให้อ่านหนังสือประกอบ เป็นวิธีสอนแบบปาฐกถา วิธีสอนแบบนี้ ได้แก่

1.1 วิธีสอนแบบบรรยาย หรือ ปาฐกถา (Lecture Method) หมายถึง การพูด การเล่าหรือการบรรยายเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้ฟังเป็นการให้เนื้อหา หรือประสบการณ์ทางอ้อมแก่ผู้เรียนให้ได้แนวคิดในด้านต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เป็นลักษณะของการเรียนรู้ที่ได้จากการฟัง เป็นส่วนใหญ่ ครูผู้สอนมีจุดประสงค์จะให้ผู้เรียนได้รับฟัง รับรู้ เกิดความเข้าใจ และเกิดการเรียนรู้ขึ้น โดยมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและสามารถนำสิ่งที่ได้รับไปประยุกต์ใช้

1.2 วิธีสอนแบบอธิบาย (The Expository Method) หมายถึง การบอก การอธิบายหรือการแปลความหมาย เป็นวิธีสอนที่ผสมผสานระหว่างวิธีสอนแบบบรรยายกับวิธี อธิบายเหตุผลเพื่อนำไปใช้ประกอบในวิธีสอนอื่น ๆ เกือบทุกวิธี

1.3 วิธีสอนแบบใช้ตำรา (Textbook Method) ส่วนใหญ่จะใช้กิจกรรมการอ่าน

2. วิธีสอนแบบยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Pupil - Centered Method) หมายถึงการให้ นักเรียนเป็นผู้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้วางแผนบทเรียน ดำเนินการค้นคว้าหาความรู้ สรุปผลออกมาเป็นกฎเกณฑ์ ครูเป็นเพียงผู้แนะนำ ไปสู่การค้นคว้า แนะนำอุปกรณ์ (Teaching is Guiding to Discovery) จนนักเรียนได้ทราบได้พบความรู้ด้วยตัวของเขาเองเท่านั้น ได้แก่

2.1 วิธีสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving Method) หรือวิธีสอนแบบ วิทยาศาสตร์ เป็นวิธีสอนสำคัญและมีประโยชน์มาก

2.2 วิธีสอนแบบสืบสอบ (Inquiry Method) หมายถึงการสอนโดยวิธีการให้ ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ครูอาจไม่บอกอะไรแก่นักเรียน ตั้งแต่ปัญหา ทฤษฎีและวิธีการ แก้ปัญหาข้อสำคัญในการสอน โดยวิธีนี้มุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนรู้จักวิธีเรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียน ได้รับความรู้ที่ได้มาโดยการคิดและค้นคว้าของผู้เรียนเองให้มากที่สุดที่จะทำได้

3. วิธีสอนแบบครูและนักเรียนร่วมกัน (Co-Operative Group Method) หมายถึง การสอนที่ครูและนักเรียนจะร่วมกันในการจัดบทเรียน วางแผน ค้นคว้าหาความรู้ สรุปผล ออกมาเป็นความรู้ การสอนแบบนี้จะถือเอากลุ่มเป็นหลัก ความเห็นของกลุ่มเป็นอันถูกต้อง เน้นการทำงานเป็นพวกเป็นหมู่

3.1 วิธีสอนแบบบทบาทสมมติ (Role Playing Method) เป็นการฝึกให้ผู้แสดงได้ ประสบกับสถานการณ์จริงในสภาพของการสมมติขึ้นมา ทั้งนี้เพื่อฝึกให้ผู้เรียน ได้ทดลองและ เรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมของตนอย่างมีประสิทธิภาพในสภาวะต่าง ๆ

3.2 วิธีสอนแบบสถานการณ์จำลอง (Simulation Method) หมายถึง การจัด การเรียนการสอนโดยการจัดกลุ่มปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในสถานการณ์จำลอง เพื่อให้เป็นบทเรียนหรือ แบบฝึกหัดทดสอบความสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองพร้อมกันไปในขณะที่เดียวกัน ทั้งนี้เพื่อให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในลักษณะการคิดแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลในสถานการณ์ต่าง ๆ หรือใน สถานการณ์บางอย่าง

3.3 การสอนแบบอภิปราย (Discussion Method) หมายถึง การที่บุคคลกลุ่มหนึ่ง มีเจตนา ร่วมกัน ในการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยการช่วยกันแสดงความคิดเห็นหรือให้ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ

พัฒนา จันทนา (2532, หน้า 57) ได้กล่าวถึง การพัฒนาทักษะในวิชาสังคมศึกษา สำหรับผู้เรียน ไว้ดังนี้ คือ

1. ทักษะทางวิชาการ (Academic Skills) เป็นทักษะที่ระบุไว้ในหลักสูตรการเรียน การสอนวิชาสังคมศึกษา ทักษะเหล่านี้ ได้แก่

1.1 ทักษะในการเรียน (Study Skills) เป็นทักษะที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนในด้านการอ่าน การเขียน การพูด การฟัง การจดโน้ตย่อ การทำความเข้าใจ การค้นคว้าวิจัย การเรียบเรียง การประเมินความรู้ การสื่อความหมาย และการใช้แหล่งความรู้ เป็นต้น

1.2 ทักษะในการคิด (Thinking Skills) เป็นทักษะที่พัฒนาผู้เรียนให้รู้จักคิดอย่างมี วิจารณญาณ รู้จักพิจารณาเรื่องที่อ่านอย่างมีเหตุผล เพื่อแยกแยะได้ว่า อะไรเป็นข้อเท็จจริง อะไรเป็นความคิดเห็น และรู้จักคิดวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อตัดสินใจทางเลือกหรือหาข้อสรุปได้

2. ทักษะสังคม (Social Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน เพื่อให้มีความสามารถ ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ ซึ่ง ได้แก่ ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้ง ในกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย ช่วยเหลือการทำงาน การอภิปรายในกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นผู้ผู้นำได้เมื่อจำเป็นและทำได้เหมาะสม ซึ่ง ได้แก่

2.1 การวางแผนร่วมกับผู้อื่น

2.2 การมีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ

2.3 การมีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่ม

2.4 การสนองตอบอย่างมีมารยาทต่อคำถามของผู้อื่น

2.5 การเป็นผู้นำการอภิปราย

2.6 การแสดงความรับผิดชอบต่องาน

2.7 การช่วยเหลือผู้อื่นในขณะทำงาน

ทักษะทั้งทางด้านวิชาการและทักษะทางสังคมนี้ นับว่ามีความสำคัญเป็นอันมาก ซึ่งครูสังคมศึกษาคควรพัฒนาให้แก่ผู้เรียน โดยเฉพาะทักษะดังต่อไปนี้

1. ทักษะในการอ่านและการตีความ

2. ทักษะในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเวลาและเหตุการณ์

3. ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยการอ่านและการฟัง

4. ทักษะในการใช้แหล่งความรู้และการเก็บรวบรวมข้อมูล

5. ทักษะในการสื่อความหมายด้วยการพูดและการเขียน

6. ทักษะในการคิดและการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ

7. ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

บรรเทา กิตติศักดิ์ (อ้างใน พัฒนา จันทนา, 2537, หน้า 1) ได้กล่าวถึงลักษณะของการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาไว้พอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุดและกิจกรรมเหล่านั้นครูต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของนักเรียน ทั้งนี้ครูควรลดบทบาทการเป็นผู้นำหรือผู้บอกความรู้ให้แก่นักเรียน มาเป็นการยี้คผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2. ให้นักเรียนได้ฝึกหลักการปฏิบัติควบคู่กับการให้เนื้อหาวิชาของแต่ละหน่วยการสอน

3. ให้นักเรียนได้ฝึกกิจนิสัยที่ดี ในการรักษาสุขภาพอนามัย โดยจัดให้ตรวจสุขภาพอนามัยเป็นประจำทุกวัน

4. ให้นักเรียนได้ฝึกความสนใจต่อข่าวและเหตุการณ์ประจำวันเพื่อให้เกิดความสนใจในสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย และมุ่งให้วิเคราะห์ข่าวและเหตุการณ์ว่าสิ่งใดควรเชื่อไม่ควรเชื่อ ซึ่งอาจจัดโดยการเสนอข่าวและเหตุการณ์ประจำวันหน้าชั้นเรียนแล้วให้อภิปรายร่วมกัน

5. จัดการสอนให้สัมพันธ์กับเนื้อหาวิชาอื่น เช่น สัมพันธ์กับวิชาภาษาไทย วิทยาศาสตร์ และศิลปศึกษา เป็นต้น

6. เน้นคุณธรรมต่าง ๆ ตามหลักสูตรกำหนด เช่น ความรับผิดชอบ การประหยัด การออม ความซื่อสัตย์ และการตรงต่อเวลา ทั้งนี้ครูจะต้องพิจารณานักเรียนเป็นรายบุคคลว่าคนใดขาดคุณธรรมอะไร หรือบกพร่องในคุณธรรมใดบ้าง ซึ่งครูต้องเร่งปลูกฝังให้กับนักเรียนโดยใช้วิธีการสอนให้สอดคล้องกับลักษณะบุคคล

7. กิจกรรมการเรียนการสอน ควรยืดหยุ่นเวลาเรียนตามความสนใจของผู้เรียนและตามความเหมาะสมของลักษณะเนื้อหาวิชาในแต่ละเรื่องแต่ละตอน

Aggarwal (1994, หน้า 230-234) ได้กล่าวถึงทักษะในด้านการสอนของครูสังคมศึกษาที่จะทำให้ครูผู้สอนสามารถพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพไว้ในโปรแกรมการฝึก ซึ่งจะประกอบไปด้วยทักษะด้านต่าง ๆ พอสรุปได้ ดังต่อไปนี้

1. ทักษะการจัดการในห้องเรียน ที่สำคัญได้แก่

1.1 การควบคุมและการดัดแปลงการแสดงออกทางสีหน้าของครูผู้สอน ครูผู้สอนควรมีบุคลิกภาพที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส และควบคุมห้องเรียนได้

1.2 การทักทายนักเรียนและยืนในตำแหน่งที่เหมาะสมในห้องเรียนของครูผู้สอน ครูควรจะยืนอยู่กลางห้อง ถ้ามีการเคลื่อนไหวควรจะเคลื่อนไหวเฉพาะในพื้นที่ใจกลางของห้อง และควรกล่าวคำทักทายตอบกับนักเรียน เมื่อนักเรียนกล่าวคำทักทาย

1.3 การเคลื่อนไหวของครูผู้สอน ครูผู้สอนควรจะไปรอบ ๆ ห้องขณะที่นักเรียนทำงานอยู่หรือเข้าไปหานักเรียน เมื่อนักเรียนต้องการความช่วยเหลือ

1.4 การแสดงกิริยาของครูผู้สอน ในแต่ละสถานการณ์ ครูผู้สอนควรมีการแสดงออกถึงการยอมรับและภาคภูมิใจในตัวนักเรียน ควรจะชมเชยนักเรียนที่ทำงานได้ดี หรือให้คำแนะนำตักเตือนนักเรียนที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่ให้มากขึ้น

2. ทักษะในการสื่อสาร ที่สำคัญได้แก่ ทักษะการเล่าเรื่อง การบรรยายในห้องเรียน การแสดงออก การอธิบาย และการบรรยาย

3. ทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน ที่สำคัญได้แก่ คำถามและการตอบสนองของนักเรียน การอภิปรายในห้องเรียน และการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

4. ทักษะในการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ สื่อการสอน ที่สำคัญได้แก่ การเลือกเครื่องมือ และอุปกรณ์การสอน การเตรียมเครื่องมือ การเตรียมสื่อด้านอื่น ๆ และตำแหน่งในการยืนสอน

5. ทักษะของทัศนคติและพฤติกรรม ประกอบด้วย ความอดทนในการฟัง การแนะนำ การแนะแนวทาง และการให้คำปรึกษา

6. มนุษยสัมพันธ์ ประกอบด้วย ความสัมพันธ์กับนักเรียน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ความสัมพันธ์ในการจัดการ การสังเกตการสอน การควบคุม ความสัมพันธ์กับชุมชน ความสัมพันธ์กับสื่อสิ่งพิมพ์ เครื่องเขียน กีฬา ความสัมพันธ์กับระบบการจัดการของโรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียน

จากการศึกษาถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา พอสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ครูควรศึกษาแนวคิดจากรูปแบบและวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาแล้วนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะทางวิชาการ ทักษะทางปัญญา และทักษะทางสังคมได้ โดยเน้นตัวผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น การสอนแบบศูนย์การเรียน แบบกลุ่มสัมพันธ์ แบบหน่วย แบบคณะ เป็นต้น และในการวิจัยผู้วิจัยนี้ใช้ข้อมูลเหล่านี้เป็นแนวทางสำหรับการสร้างเครื่องมือ

ประวัติและความเป็นมาของการศึกษาเอกชน

สำหรับความเป็นมาของการศึกษาเอกชนนี้ จุมพล พุทธิภักดิ์ (2532, หน้า 7-13) ได้แบ่งเป็น 4 สมัย คือ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อให้เห็นวิวัฒนาการของการศึกษาเอกชนอย่างต่อเนื่อง ดังมีสาระสำคัญสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. สมัยสุโขทัย สมัยสุโขทัยนั้นจัดการศึกษาโดยบวร 3 คือ บ้าน วัด วัง การศึกษาที่บ้านส่วนใหญ่สอนวิชาชีพ เช่น การต่อสู้ป้องกันตัว อาชีพของตระกูล ส่วนการศึกษาที่วัดนั้นมีทั้งสายสามัญและสายอาชีพ สายสามัญ ได้แก่ อ่าน เขียน ภาษาไทย วิชาชีพได้แก่ แพทย์แผนโบราณ ก่อสร้าง โหราศาสตร์ เวทมนตร์คาถา วิชาต่อสู้ป้องกันตัว สำหรับการศึกษาในวังนั้นมีการเรียนการสอนวิชาพิเศษอีก เช่น ศาสนาพุทธ มานุษยวิทยา รัฐประศาสนศาสตร์ ดาราศาสตร์ จริยธรรม เวชกรรม โหราศาสตร์ ช่างสุวรรณสายและปั้น ปักทอง ร้อยกรอง เย็บซ่อม

2. สมัยอยุธยา การศึกษาของประเทศไทยยังคงดำเนินการโดยเอกชนในรูปแบบที่จัดในสมัยสุโขทัย และในสมัยอยุธยานี้การศึกษาเอกชนได้พัฒนาขึ้นมากเป็นลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากบาทหลวงฝรั่งเศส นิกายโรมันคาทอลิกได้เข้ามาจัดตั้งโรงเรียนขึ้นหลายแห่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2198-2231) คณะมิชชันนารีคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกของฝรั่งเศสได้รับพระบรมราชานุญาตให้ตั้งโรงเรียนเพื่อเผยแพร่ศาสนา และให้การศึกษาแก่ประชาชนเรียกว่า “โรงเรียนสามเณร” ซึ่งเป็นชื่อเรียกโรงเรียนทั่ว ๆ ไป เช่นเดียวกับโรงเรียนเทศบาลหรือโรงเรียนอาชีวศึกษาในปัจจุบัน โรงเรียนสามเณรเป็นโรงเรียนสำหรับฝึกสอนผู้ที่บรรพชาเป็นสามเณรในคริสต์ศาสนาได้รับความนิยมมาก แต่กิจการได้หยุดชะงักลงเมื่อสิ้นกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ.2310 แล้วกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น และนอกจากโรงเรียนสามเณรแล้วยังมีโรงเรียนที่คณะบาทหลวงได้จัดตั้งขึ้นเพื่อเผยแพร่ศาสนาอีกหลายโรง อาทิ โรงเรียนศรีอยุธยา โรงเรียนมหาพราหมณ์ วิทยาลัยคอนสแตนติน และวิทยาลัยแห่งชาติ (College des Nation)

ในสมัยนี้ชาวจีนอพยพมาอยู่ในประเทศไทยจำนวนมาก บางคนฐานะดีก็ส่งบุตรหลานไปเรียนเมืองจีนหรือจ้างครูมาสอนที่บ้าน แต่ส่วนใหญ่จะส่งบุตรหลานไปเรียนที่ศาลเจ้าโดยมีเฮียงง ผู้ดูแลศาลเจ้าเป็นผู้สอน โดยสอนเป็นภาษาจีนล้วน ๆ

3. สมัยกรุงธนบุรี สมัยนี้มีระยะเวลาสั้นเพียง 14 ปีเท่านั้น อีกทั้งเป็นระยะกอบกู้เอกราชจึงมีเหตุการณ์ไม่สงบอยู่เนือง ๆ แต่อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาของคณะมิชชันนารีก็ยังคงดำเนินอยู่แต่ไม่จริงจังนัก มีการจัดตั้งโรงเรียนขนาดเล็กโดยซ่อมแซมโรงเรียนสามเณรจากของเดิมที่มีอยู่ซึ่งมีนักเรียนประมาณ 5 หรือ 6 คน เท่านั้น

4. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ในระยะแรกยังไม่มีแบบแผนแน่นอนยังคงต้องอาศัย วัด วัง และบ้าน เป็นสถานศึกษาเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา การจัดการศึกษาของเอกชนหลังจากที่ขาดช่วงไปในระยะเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 ได้เริ่มมีบทบาทอีกครั้ง แต่อย่างไรก็ตาม โรงเรียนของบาทหลวงฝรั่งเศสก็ยังคงมีนักเรียนน้อยมากและไม่เจริญตั้งแต่ก่อนและในขณะเดียวกันมิชชันนารีอเมริกันซึ่งเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ได้เข้ามามีบทบาททางด้านการศึกษาในประเทศไทยในรัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมิชชันนารีกลุ่มแรกได้เข้ามาสอนศาสนาแก่ชาวจีนในประเทศไทย และต่อจากนั้นก็ ได้มีมิชชันนารีอเมริกันทยอยกันเข้ามาเมืองไทยมากขึ้นซึ่งแบ่งได้ 3 คณะ คือ คณะบับติสต์ คณะเพรสไบทีเรียนและคณะอเมริกันมิชชันนารี

สำหรับวิวัฒนาการของการศึกษาเอกชนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จะกล่าวรายละเอียดตามปีปฏิทินและเนื่องจากเป็นสมัยที่มีระยะเวลายาวนานจึงแบ่งเป็น 2 ระยะคือระยะก่อนใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ (พ.ศ. 2325-2461) และระยะหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ (พ.ศ. 2461-ปัจจุบัน) ดังต่อไปนี้

4.1 ระยะก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ (พ.ศ. 2325-2461)

ในสมัยรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2371) มิชชันนารีเพรสไบทีเรียนได้เดินทางมาประเทศไทยเพื่อสอนศาสนาแก่ชาวจีนในประเทศไทย และเป็นผู้จัดตั้งโรงเรียนราษฎร์และการศึกษาสมัยใหม่ในประเทศไทย

สมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394-2411) นางมัททูน (Mrs. Mattoon) มิชชันนารีชาวอเมริกันได้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับผู้ใหญ่เปิดสอนภาษาไทย จึงถือเป็นโรงเรียนราษฎร์แห่งแรกในประเทศไทย และในปีเดียวกันนี้มิชชันนารีเพรสไบทีเรียนได้เปิดโรงเรียนขึ้นใกล้วัดอรุณธนบุรี เป็นโรงเรียนกนินอนแห่งแรกในประเทศไทยแต่ยังคงสอนภาษาจีน ภายหลังร่วมกับโรงเรียนของนางมัททูนในปี พ.ศ. 2400 แล้วย้ายโรงเรียนกนินอนไปอยู่ที่ตำบลสำเหร่ ธนบุรี และเปลี่ยนการสอนด้วยภาษาจีนเป็นภาษาไทยในปี พ.ศ. 2403

ในปี พ.ศ. 2408 คณะมิชชันนารีอเมริกันโดยนางแมคฟาร์แลนด์ (Mrs. Mc. Farland) ได้ตั้งโรงเรียนสตรีขึ้นเป็นแห่งแรกที่จังหวัดเพชรบุรี สอนวิชาการฝีมือ เรียกว่าโรงเรียนหัตถกรรมหรือโรงเรียนอุตสาหกรรม นับว่าเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาสำหรับสตรีแห่งแรกของไทย ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนอรุณสตรี และเปลี่ยนชื่ออีกครั้งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นโรงเรียนอรุณประดิษฐ์ โดยรวมกิจการกับโรงเรียนประดิษฐ์วิทยาคมซึ่งเป็นโรงเรียนชาย

ในปี พ.ศ. 2413 หมอ เอส ซี ยอร์ช (Mr. S.C. George) และคณะได้จัดตั้งโรงเรียนสตรีในเขตพระนครขึ้นเป็นแห่งแรกในบริเวณพระราชวังหลัง (โรงพยาบาลศิริราชปัจจุบัน) เรียกว่าโรงเรียนกุลสตรีวังหลัง รับนักเรียนประจำนับว่าเป็นโรงเรียนประจำสำหรับสตรีแห่งแรกของประเทศไทย ต่อมาย้ายไปอยู่ที่ตำบลบางกะปิฝั่งพระนครแล้วเปลี่ยนชื่อเป็น วัฒนาวินิจฉัย ครอบงมทุกวันนี้

ในปี พ.ศ. 2431 บาทหลวงจอห์น เอ เอकिन (Rev. John A. Eakin) และคณะได้จัดตั้งโรงเรียนคริสเตียนไฮสกูลขึ้นที่ตำบลกุฎีจีน ธนบุรี ต่อมา พ.ศ. 2432 ได้ย้ายไปรวมกับโรงเรียนที่สำเหร่เรียกชื่อใหม่ว่า โรงเรียนสำหรับบอยคริสเตียนไฮสกูล ต่อมา พ.ศ. 2443 ย้ายมาอยู่ฝั่งพระนคร คือ โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนในปัจจุบันนี้

ในปี พ.ศ. 2448 มีโรงเรียนราษฎร์ที่คนไทยเป็นเจ้าของเป็นโรงเรียนแรก คือ โรงเรียนบำรุงวิทยา

นอกจากโรงเรียนที่สามัญชนตั้งแล้ว ยังมีโรงเรียนที่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ โปรดให้จัดตั้งขึ้น คือ โรงเรียนราชินี ที่ตำบลปากคลองตลาดเป็นโรงเรียนราษฎร์แห่งแรกที่สอนวิชาการช่างสตรีแบบต่างประเทศ

โรงเรียนเอกชนในสมัยนั้นเรียกกันทั่วไปว่า “โรงเรียนเชลยศักดิ์” ถ้าเปิดสอนภาษาไทยและภาษาต่างประเทศด้วย เรียกว่า โรงเรียนพิเศษเชลยศักดิ์ นอกจากนี้โรงเรียนเชลยศักดิ์ยังแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ โรงเรียนเชลยศักดิ์บำรุง หมายถึง โรงเรียนเอกชนที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลในบางส่วน และอยู่ในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ อีกประเภทหนึ่งคือโรงเรียนเชลยศักดิ์นอกบำรุง หมายถึงโรงเรียนที่เอกชนตั้งขึ้นแต่ไม่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาล และไม่ได้อยู่ในความดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนทั้ง 2 ประเภทดังกล่าว ต่อมาเรียก “โรงเรียนบุคคล” ตามระเบียบการศึกษาของประเทศสยาม ลงวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2454

4.2 ระยะเวลาหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ (พ.ศ. 2461-ปัจจุบัน)

ภายหลังการจัดระเบียบการศึกษาสำหรับประเทศสยาม พ.ศ. 2454 กิจการของโรงเรียนบุคคลก็ได้ขยายขึ้นมาก และเพื่อควบคุมกิจการของโรงเรียนบุคคลทั่วราชอาณาจักรให้อยู่ในกฎระเบียบอันเหมาะสม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ขึ้น และเรียกโรงเรียนที่เอกชนตั้งขึ้นว่า “โรงเรียนราษฎร์” แทน “โรงเรียนบุคคล”

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ได้ประกาศใช้มาแล้วรวม 4 ฉบับ คือ ฉบับ พ.ศ. 2461 ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ. 2470 ฉบับ พ.ศ. 2475 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม 2 ครั้ง คือ พ.ศ. 2482 และ พ.ศ. 2483 ฉบับ พ.ศ. 2497 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ. 2518 และฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2525 เรียกว่าพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525

จากการศึกษาความเป็นมาของการศึกษาเอกชน กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่าการศึกษาเอกชนนั้นเริ่มจัดมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นการศึกษาแบบธรรมคาไม่มีแบบแผนแน่นอน สถานศึกษาคือบ้าน วัด และวัง ต่อมาในสมัยอยุธยาการศึกษาเอกชนได้จัดกันอย่างกว้างขวาง โดยบาทหลวงชาวฝรั่งเศสได้จัดตั้งโรงเรียนสามเณรขึ้นได้รับความนิยมมาก จนกระทั่งสมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็เริ่มซบเซาลง และเริ่มฟื้นฟูอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ 3 มีชนชั้นนารีอเมริกันได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา เป็นผู้บุกเบิกจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ และการศึกษาสมัยใหม่ขึ้นในประเทศไทย ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการจัดตั้งโรงเรียนแบบสมัยใหม่ขึ้นและเรียกโรงเรียนราษฎร์ของพวกมิชชันนารีว่า “โรงเรียนเซนต์คัลดี” ต่อมารัชกาลที่ 6 เรียกว่า “โรงเรียนบุคคล” และในรัชกาลเดียวกันนี้เรียกว่า “โรงเรียนราษฎร์” ตาม พ.ร.บ.โรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461 และเรียกว่า “โรงเรียนเอกชน” ตาม พ.ร.บ. โรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 จนถึงปัจจุบันนี้

ลักษณะของโรงเรียนเอกชน

โรงเรียนเอกชนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 หมายถึงสถานศึกษาหรือสถานที่ที่บุคคลจัดการให้การศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าชั้นปริญญาตรี แก่นักเรียนทุกพลัดรวมกันเกินเจ็ดคนขึ้นไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2537, หน้า 3) และในหมวด 2 ว่าด้วยลักษณะและการจัดตั้งโรงเรียนมี 3 ลักษณะ

1. โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการหรือหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการและจัดแบบรูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียน

2. โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการหรือหลักสูตรที่ได้ อนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการและจัดเป็นรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน

3. โรงเรียนที่จัดให้การศึกษาแก่บุคคลที่มีลักษณะพิเศษ หรือผิดปกติทางร่างกาย สติปัญญา หรือจิตใจ ที่จัดเป็นรูปแบบการศึกษาพิเศษ หรือ โรงเรียนที่จัดให้การศึกษาแก่บุคคล ผู้ยากไร้หรือผู้ที่เสียเปรียบทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ที่จัดเป็นรูปแบบการศึกษาสงเคราะห์ โรงเรียนแต่ละลักษณะจะแบ่งออกเป็นประเภทใดหรือระดับใดให้เป็นไปตามที่รัฐบาล กำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2537, หน้า 8) ในมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ได้กำหนดให้ผู้ขอรับใบอนุญาตให้เป็นครู ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

1. มีสัญชาติไทย
  2. มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์
  3. มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 19 วรรคหนึ่ง ข้อ 5 คือ มีความประพฤติเรียบร้อยไม่บกพร่องในศีลธรรมอันดี ข้อ 6 คือ ไม่ฝักใฝ่หรือเลื่อมใสในลัทธิ ที่เป็นภัยต่อความมั่นคงหรือความปลอดภัยของประเทศหรือขัดต่อการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ ข้อ 8 คือ ไม่เคยถูกเพิกถอนใบอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียน เว้นแต่ ได้ถูกเพิกถอนใบอนุญาตดังกล่าวมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี ก่อนวันรับอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียน ข้อ 9 คือ ไม่เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
  4. มีความรู้ตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด
  5. ไม่เคยถูกออกจากราชการ โดยมีความผิด เว้นแต่ได้ถูกออกจากราชการมาแล้วไม่น้อย 2 ปี ก่อนวันขอรับใบอนุญาตให้เป็นครู
  6. ไม่เคยถูกเพิกถอนใบอนุญาตให้เป็นครู เว้นแต่ได้ถูกเพิกถอนใบอนุญาตดังกล่าวมา ไม่น้อยกว่า 2 ปี ก่อนวันขอรับใบอนุญาตให้เป็นครู
  7. ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความ ผิดที่ผู้อนุญาตเห็นว่าไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษและได้พ้นโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี ก่อนวันขอรับอนุญาตให้เป็นครู
  8. ไม่เป็นโรคตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
- สำหรับคุณสมบัติตาม (1) ให้รัฐมนตรีมีอำนาจพิจารณาผ่อนผันได้ตามที่เห็นสมควร

ประเภท ระดับของโรงเรียนเอกชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2537, หน้า 50-51) มาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือหลักสูตรที่ได้ รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ และจัดเป็นรูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียน ตามมาตรา 15 (1) ได้แก่ โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการศึกษาเป็นรูปแบบการศึกษาในระบบ โรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 คือ

ก. โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แบ่งประเภท การศึกษาและระดับ ดังนี้

(1) ประเภทสามัญศึกษา

- 1.1 ระดับก่อนประถมศึกษา
- 1.2 ระดับประถมศึกษา
- 1.3 ระดับมัธยมศึกษา

(2) ประเภทอาชีวศึกษา

- 2.1 ระดับมัธยมศึกษา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ
- 2.2 ระดับอุดมศึกษา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค หรือ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

ข. โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ แบ่งประเภทการศึกษาและระดับดังนี้

(1) ประเภทอาชีวศึกษา

- 1.1 ระดับมัธยมศึกษา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ
- 1.2 ระดับอุดมศึกษา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค หรือ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

ข้อ 2 โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือหลักสูตรที่ได้ รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการและจัดเป็นรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามมาตรา 15 (2) ได้แก่ โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการศึกษานอกจากที่กำหนดในข้อ 1 เป็นการจัดการศึกษาเป็นรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ

ก. โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แบ่งประเภทการศึกษาดังนี้

(1) ประเภทการศึกษานอกโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะการสอนผู้ใหญ่ ตามระเบียบและหลักการที่ว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ของกระทรวงศึกษาธิการ

(2) ประเภทอาชีวศึกษา ได้แก่ โรงเรียนที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การศึกษากับวิชาชีพในสาขาต่าง ๆ

ข. โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตร ที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ แบ่งประเภทการศึกษาดังนี้

(1) ประเภทเฉพาะสากล ได้แก่ โรงเรียนที่สร้างขึ้นเพื่อการศึกษาโดยกำหนดเวลาการศึกษาเป็นครั้งคราว

(2) ประเภทสอนศาสนา ได้แก่ โรงเรียนที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะการสอนศาสนา

(3) ประเภทส่งคำสอน ได้แก่ โรงเรียนที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะการสอนด้วยวิธีส่งคำสอนไปจากโรงเรียน

(4) ประเภททววิชา ได้แก่ โรงเรียนที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทววิชาทางวิชาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

(5) ประเภทศิลปศึกษา ได้แก่ โรงเรียนที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์จะให้การศึกษานในทางศิลปต่าง ๆ

(6) ประเภทอาชีวศึกษา ได้แก่ โรงเรียนที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์จะให้การศึกษากับการอาชีพในสาขาวิชาต่าง ๆ

ข้อ 3 โรงเรียนที่จัดให้การศึกษแก่บุคคลที่มีลักษณะพิเศษ หรือผิดปกติทางร่างกายสติปัญญาหรือจิตใจ ที่จัดเป็นรูปแบบการศึกษาพิเศษ หรือโรงเรียนที่จัดให้การศึกษแก่บุคคลผู้ยากไร้ หรือผู้เสียเปรียบทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ที่จัดเป็นรูปแบบการศึกษาสงเคราะห์ ตามมาตรา 15(3) ได้แก่

ก. โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แบ่งประเภทการศึกษาดังนี้

(1) ประเภทการศึกษาพิเศษ

(2) ประเภทการศึกษาสงเคราะห์

ข. โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ
แบ่งประเภทการศึกษา ดังนี้

- (1) ประเภทการศึกษาพิเศษ
- (2) ประเภทการศึกษาสงเคราะห์

แนวนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาเอกชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2531, หน้า 9-15) ได้วางแนวนโยบาย
ของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาเอกชนไว้คือ การศึกษาที่จัด โดยเอกชนนั้นเป็นการศึกษาที่เป็นที่ยอมรับ
ของชาติมาแต่เริ่มแรก ในโครงการการศึกษา พ.ศ. 2441 ซึ่งถือว่าเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ
ฉบับแรกก็ได้แสดงความปรารถนาที่จะเข้าควบคุมดูแลสถานศึกษาเอกชนพร้อมกับให้การ
สนับสนุนเกี่ยวกับการเงิน ครู และวัสดุอุปกรณ์การเรียน

ในแผนการศึกษาชาติ 2 ฉบับแรก คือ ฉบับ พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2479 ได้แสดง
การยินยอมให้คณะบุคคลจัดตั้งสถานศึกษาเอกชนได้ โดยถือเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐใน
การให้การศึกษาแก่ประชาชน แต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐและการอุดหนุนส่งเสริม
ตามสมควร แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ก็ให้ความสำคัญแก่การศึกษาเอกชนมากที่สุด
มีการส่งเสริมให้เอกชนจัดตั้งสถานศึกษาเอกชนมากขึ้น แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2503 ก็ระบุว่า
รัฐพึงส่งเสริมและอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 มีการแก้ไขเพิ่มเติมแผน
การศึกษา พ.ศ. 2503 โดยให้คณะบุคคลและเอกชนจัดตั้งสถานศึกษาเอกชนได้ถึงระดับอุดมศึกษา
พร้อมกันนี้ก็ได้มีพระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชน พ.ศ. 2512 เกิดขึ้น ในแผนการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2520 ได้มีการปรับปรุงสาระสำคัญโดยสรุปคือ การอุดหนุนส่งเสริมให้เน้นทางด้านวิชาการ
และได้เปิดโอกาสให้คณะบุคคลหรือเอกชนเข้าร่วมรับภาระในการจัดการศึกษาได้ หากผู้นั้นมี
ความสามารถ มีคุณสมบัติเหมาะสม และมีเจตจำนงที่จะจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยไม่
แสวงหาผลกำไรเกินควร

ในกฎหมายรัฐธรรมนูญก็มีถึง 5 ฉบับ ที่ได้บัญญัติเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาเอกชนไว้อย่าง
กว้าง ๆ มีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้ “การจัดระบบการศึกษาอบรมเป็นหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะ
สถานศึกษาทั้งปวงย่อมอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ” ฉะนั้น สถานศึกษาเอกชนไม่ว่าจะเป็น
โรงเรียน วิทยาลัย หรือสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ย่อมอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐด้วย
ซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาทุกฉบับที่ประกาศใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา

รัฐมิได้ทำหน้าที่ควบคุมดูแลโรงเรียนเอกชนแต่เพียงอย่างเดียว รัฐยังให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมให้โรงเรียนมีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้น เสนอให้มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ให้กระทรวงศึกษาธิการเพิ่มบทบาทในการควบคุมดูแลและสนับสนุนกิจการโรงเรียนราษฎร์ให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้นให้มีการปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเอกชนให้สูงขึ้น สอดคล้องกับนโยบายโครงการและเอกลักษณ์ในการจัดการศึกษาของชาติ รวมทั้งแนวการจัดการศึกษาภาคบังคับที่รัฐจะเร่งจัดให้ทั่วถึงบริบูรณ์ โดยให้เอกชนร่วมรับภาระการจัดในขอบเขตที่รัฐกำหนด นอกจากนี้รัฐยังสนับสนุนให้เกิดความคล่องตัวในด้านการบริหารและพัฒนาทางวิชาการให้ก้าวหน้าได้มาตรฐาน

สำหรับระดับอุดมศึกษา รัฐจะสนับสนุนให้วิทยาลัยเอกชนขยายสาขาวิชาที่มีความพร้อมและมีความถนัดให้มากขึ้น (ยกเว้นการฝึกหัดครู) ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 5 และ 6 ยังดำรงแนวนโยบายให้คณะบุคคลหรือเอกชนร่วมรับภาระการจัดการศึกษาภายในขอบเขตและสัดส่วนที่รัฐกำหนด และมุ่งปรับระบบและวิธีการส่งเสริมอุดหนุนสถานศึกษาเอกชนเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นอีกด้วย โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

โรงเรียนเอกชน ระดับมัธยมศึกษา ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่

การจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษา ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ มี 2 ประเภท (สำนักงานศึกษาธิการอำเภอเมือง, 2542) คือ

1. โรงเรียนสังกัดมูลนิธิคริสตศาสนา การจัดการศึกษาของมูลนิธิคริสตศาสนา จัดดำเนินการ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ โรงเรียนสังกัดมูลนิธิสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย ได้แก่ โรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัย โรงเรียนพระหฤทัยเชียงใหม่ โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย และโรงเรียนสังกัดสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย ได้แก่ โรงเรียนปรินส์รอยแยลวิทยาลัย โรงเรียนคาราวีวิทยาลัย โรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียน การบริหารของโรงเรียนดังกล่าวจะอยู่ในรูปของคณะกรรมการ

2. โรงเรียนคณะบุคคล การจัดการศึกษาของคณะบุคคล จัดดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลที่เป็นเจ้าของหรือผู้ได้รับใบอนุญาต คือ โรงเรียนธรรมราชาศึกษา โรงเรียนวิชัยวิทยา โรงเรียนสันติศึกษา โรงเรียนวรเชษฐอนุสรณ์ โรงเรียนไชยโรจน์วิทยา โรงเรียนโกวิทธารงเชียงใหม่ โรงเรียนสิริมงคลอนุสรณ์ โรงเรียนเมตตาศึกษา โรงเรียนเทพคินทร์วิทยา และโรงเรียนวชิรวิทย์ การบริหารงานต่าง ๆ และอำนาจการตัดสินใจจะขึ้นอยู่กับผู้เป็นเจ้าของโรงเรียนแต่เพียงผู้เดียว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังของผู้ปกครองต่อบทบาทของครูสังคัมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนเอกชน อำเภอเมืองเชียงใหม่ไม่ปรากฏโดยตรง ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากสาขาวิชาอื่น ซึ่งสามารถที่จะนำมาเป็นแนวทางและประยุกต์ใช้กับวิชาสังคัมศึกษา

สมโภชน์ เขียวนิล (2530) ได้ศึกษาบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของครูสังคัมศึกษาตามทัศนะของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาลส่วนกลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความคาดหวังของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาลส่วนกลาง ที่มีต่อบทบาทของครูสังคัมศึกษาและความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทที่เป็นจริงของครูสังคัมศึกษา และเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของครูสังคัมศึกษา จากทัศนะของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาลส่วนกลาง โดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 90 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และการใช้วิธีความเรียงในการนำเสนอข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนแสดงความคาดหวังต่อบทบาทของครูสังคัมศึกษาที่มีต่อนักเรียน เพื่อนครู โรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และต่อสังคม ในระดับมากและมากที่สุดเป็นส่วนใหญ่ ส่วนบทบาทที่เป็นจริงผู้บริหาร โรงเรียนเห็นว่า ครูสังคัมศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่ บทบาทของครูสังคัมศึกษาต่อนักเรียน เพื่อนครู โรงเรียน ผู้ปกครอง นักเรียน และสังคม ตามความคาดหวังของผู้บริหาร โรงเรียนแตกต่างจากบทบาทที่เป็นจริงของครูสังคัมศึกษา

มณฑิกา สุจริตกุล (2540) ได้ศึกษาความคาดหวังของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนระดับก่อนประถมศึกษาในเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคาดหวังของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชน เขตบึงกุ่ม ในการส่งบุตรหลานเข้าเรียน และเพื่อเปรียบเทียบความคาดหวังของผู้ปกครอง จำแนกตามลักษณะอาชีพและวุฒิทางการศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ผู้ปกครองนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาของโรงเรียนเอกชนเฉพาะเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2539 จำนวน 20 โรงเรียน เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า ความคาดหวังของผู้ปกครองโดยภาพรวมทั้งหมด 4 ด้าน คือ 1. แนวการจัดประสบการณ์ ผู้ปกครองคาดหวังให้นักเรียนได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา 2. พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและพี่เลี้ยง คาดหวังให้มีความรักเด็กและให้ความอบอุ่นแก่เด็ก 3. ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน คาดหวังให้อาคารสถานที่สวยงาม สะอาดถูกสุขลักษณะ

และปลอดภัย 4. ความสัมพันธ์กับชุมชนและบริการอื่น ๆ คาดหวังที่จะให้มีปฏิสัมพันธ์กับครู แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน และต้องการให้โรงเรียนจัดบริการรับ-ส่งของ

วราพรรณ เครื่องพัด (2541) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูและความคาดหวังของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ครู จำนวน 95 คน และกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 195 คน โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 2 ฉบับ คือ แบบสอบถามความคิดเห็นสำหรับครูและแบบสอบถามความคาดหวังของผู้ปกครองนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยมากที่สุด คือ เป็นการสอนทักษะการฟังการพูดแบบบูรณาการ ด้านการจัดทำและการใช้สื่อการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยมากที่สุด คือ ครูเห็นว่า สื่อการสอนมีความจำเป็นมากที่จะทำให้การเรียนการสอนภาษาอังกฤษของนักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีการใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลายและเหมาะสม สื่อการสอนที่มีความจำเป็นต่อการเรียนการสอนมากที่สุดคือ บัตรภาพและของจริง ด้านการใช้เทคนิคและวิธีสอน ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยมากที่สุด คือ ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยมากที่สุด คือ การวัดผลประเมินผล ครูผู้สอนสามารถทำได้โดยวิธีการหลาย ๆ วิธีตามความเหมาะสมของเนื้อหาวิชาและการที่ครูคอยดูแลนักเรียนเวลาทำกิจกรรมอย่างใกล้ชิดจะทำให้ครูผู้สอนสามารถหาข้อบกพร่องและสามารถแก้ไขข้อบกพร่องนั้นได้ทันที ด้านการสนับสนุนในการจัดการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยมากที่สุดคือครอบครัวมีอิทธิพลต่อการเรียนของนักเรียน ครูเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ นักเรียนประสบความสำเร็จทางการเรียนภาษาอังกฤษ โรงเรียนควรให้การสนับสนุนทุก ๆ ด้าน และความคาดหวังของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ด้านความสำคัญและความจำเป็นของภาษาอังกฤษ ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเห็นอย่างมาก คือ วิชาภาษาอังกฤษเป็นประโยชน์ต่อนักเรียน มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน มีความจำเป็นต่อนักเรียน ด้านการให้การสนับสนุนการเรียนการสอน ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก คือ ผู้ปกครองพอใจที่บุตรของตนได้เรียน

ภาษาอังกฤษ ครูมีส่วนสำคัญที่จะทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จทางการเรียนภาษาอังกฤษ ผู้ปกครองควรส่งเสริมการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียน โดยสนับสนุนให้อ่านหนังสือประกอบเพิ่มเติม หรือของเล่นที่เกี่ยวกับภาษาอังกฤษ ด้านการติดตามและประเมินผลผู้ปกครองส่วนใหญ่ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ครูควรนำผลการเรียนแสดงให้ผู้ปกครองทราบ ส่วน ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ครูและผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นว่าควรจัดครูที่จบวิชาเอก ภาษาอังกฤษมาสอน จัดกิจกรรมตามหลักสูตรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ สื่อการสอนครูควรผลิตเองและโรงเรียนควรให้การสนับสนุนงบประมาณต่าง ๆ

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นว่า ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียน การสอนและการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนนั้น ผู้ปกครองคาดหวังมากให้มีการเน้นทักษะ การฟัง การพูดแบบบูรณาการ การจัดทำและการใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล โดยวิธีการหลาย ๆ วิธีตามความเหมาะสมของเนื้อหา ให้ครูคอยดูแลนักเรียนเวลาทำกิจกรรม อย่างใกล้ชิด แจกผลการเรียนให้ผู้ปกครองทราบ ให้นักเรียนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ให้มีความรักเด็ก และให้ความอบอุ่นแก่เด็ก ให้มีการจัด อาคารสถานที่ที่สวยงาม สะอาดถูกสุขลักษณะและปลอดภัย ให้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ปกครองกับครู เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ในส่วนของผู้บริหารโรงเรียนแสดงความคาดหวังมากต่อบทบาทครูสังคมศึกษาที่มีต่อนักเรียน